

BIBLIOTHECA LATINE CUM GALLICA

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECA GALLICA

BIBLIOTHECA LATINA

BIBLIOTHECA GALLICA

14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

INDEX

TOMI CENTESIMI UNDECIMI

DE CIVITATE DEI.

LIBER XIX.

In quo de finibus utriusque Civitatis, terrenæ ac cœlestis disputatur. Recensentur de honorum et malorum finibus opiniones philosophorum, qui beatitudinem in hac vita facere ipsi sibi frus'ra conati sunt: qui dum operosius refelluntur, ipsius Civitatis cœlestis, seu populi christiani beatitudo et pax quanam sit, qualisve hic haberi, vel in futurum sperari possit, demonstratur.

- Cap. i. Quod in questione, quam de finibus honorum et malorum philosophica disputatio ventilavit, ducentas-octoginta et octo sectas esse posse, Varro perspexerit. 3
- ii. Quomodo, remotis omnibus differentiis, quæ non sectæ, sed quæstiones sunt, ad tripertitam summi boni definitionem Varro perveniat, quarum tamen una sit eligenda. 9
- iii. De tribus sectis summum hominis bonum querentibus, quam eligendam Varro definiat, sequens veteris Academia; Antiocho auctore, sententiam. 11

CAP. IV. De summo bono et summo malo quid Christiani sentiant contra philosophos, qui summum bonum in se sibi esse dixerunt.	14
v. De sociali vita, quæ cum maxime expetenda sit, multis offensionibus sæpe subvertitur.	21
vi. De errore humanorum judiciorum, cum veritas latet.	23
vii. De diversitate linguarum, qua societas hominum dirimitur; et de miseria bellorum, etiam quæ justa dicuntur.	23
viii. Quod amicitia bonorum securæ esse non possit, dum a periculis, quæ in hac vita sunt, trepidari necesse sit.	26
ix. De amicitia sanctorum Angelorum, quæ homini in hoc mundo non potest esse manifesta, propter fallaciam dæmonum, in quos inciderunt, qui multos sibi deos colendos putarunt.	28
x. Quis fructus Sanctis de superata hujus vitæ tentatione paratus sit.	29
xi. De beatitudine pacis æternæ, in qua sanctis finis est, id est, vera perfectio.	30
xii. Quod etiam bellantium sævitia omnesque hominum inquietudines ad pacis finem cupiant pervenire, sine cujus appetitu nulla natura sit.	32
xiii. De pace universali, quæ inter quaslibet perturbationes privari non potest lege naturæ, dum sub justo iudice ad id quisque pervenit ordinatione, quod meruit voluntate.	36
xiv. De ordine ac lege, sive cælesti, sive terrena, per quam societati humanæ etiam dominando consulitur, cui et consulendo servitur.	39
xv. De libertate naturali, et de servitute, cujus prima causa peccatum est, qua homo malæ voluntatis, etsi non est mancipium alterius hominis, servus est propriæ libidinis.	41
xvi. De æquo jure dominandi.	43
xvii. Unde cælestis Societas cum terrena Civitate pacem habeat, et unde discordiam.	44
xviii. Quam diversa sit Academiæ novæ ambiguitas a constantia fidei christianæ.	47
xix. De habitu et moribus populi christiani.	48
xx. Quod cives Sanctorum in vita hujus tempore spe beati sint.	49
xxi. An secundum definitiones Scipionis, quæ in dialogo Ciceronis sunt, unquam fuerit romana respublica.	50
xxii. An verus sit Deus, cui Christiani serviunt, cui soli debeat sacrificari.	53
xxiii. Quæ Porphyrius dicat oraculis deorum responsa esse de Christo.	44

CAP. XXIV. Qua definitione constet populi et reipublicæ nuncupationem recte sibi non solum Romanos, sed etiam regna alia vindicare.	61
xxv. Quod non possint ibi veræ esse virtutes, ubi non est vera religio.	62
xxvi. De pace populi alienati a Deo, qua utitur ad pietatem populus Dei, dum in hoc peregrinus est mundo.	63
xxvii. De pace servientium Deo, cujus perfecta tranquillitas in hac temporali vita non potest apprehendi.	64
xxviii. In quem finem venturus sit exitus impiorum.	66
LIBER XX.	
De Judicio novissimo, deque testimoniis cum novi, tum veteris instrumenti, quibus denuntiatur futurum.	
CAP. I. Quod quamvis omni tempore Deus judicet, in hoc tamen libro de novissimo ejus judicio sit proprie disputandum.	67
ii. De varietate rerum humanarum, cui non potest dici deesse judicium Dei, quamvis nequeat investigari.	69
iii. Quod in libro Ecclesiastæ Salomon de his, quæ in hac vita et bonis et malis sunt communia, disputarit.	71
iv. Quod ad disserendum de novissimo judicio Dei, Novi primum Testamenti, ac deinde Veteris testimonia prolaturus sit.	73
v. Quibus sententiis Domini Salvatoris divinum judicium futurum in fine sæculi declaretur.	74
vi. Quæ sit prima resurrectio, quæ secunda.	78
vii. De duabus resurrectionibus et de mille annis quid in Apocalypsi Joannis scriptum sit, et quid de eis rationabiliter sentiatur.	81
viii. De alligatione et solutione diaboli.	86
ix. Quod sit regnum Sanctorum cum Christo per mille annos, et in quo discernatur a regno æterno.	91
x. Quid respondendum sit eis, qui putant resurrectionem ad sola corpora, non etiam ad animas pertinere.	96
xi. De Gog et Magog, quos ad persequendam Ecclesiam Dei solutus prope finem sæculi diabolus incitabit.	97
xii. An ad ultimum supplicium pertineat impiorum, quod descendisse ignis de caelo, et eosdem comedisse memoratur.	99
xiii. An tempus persecutionis Antichristi mille annis annumerandum sit.	100

CAP. XIV. De damnatione diaboli cum suis, et per recapitulationem de resurrectione corporea omnium mortuorum, et de judicio ultimæ retributionis.	103
xv. Qui sint mortui; quos ad iudicium exhibuit mare, vel quos mors et inferi reddiderunt.	105
xvi. De cælo novo, et terra nova.	107
xvii. De Ecclesiæ glorificatione sine fine post finem.	109
xviii. Quid apostolus Petrus de novissimo Dei iudicio prædicarit.	111
xix. Quid apostolus Paulus Thessalonicensibus scripserit et de manifestatione Antichristi; cujus tempus dies Domini subsequetur.	113
xx. Quid idem Apostolus in prima ad eosdem Epistola de resurrectione mortuorum docuerit.	118
xxi. Quid Isaias propheta de mortuorum resurrectione et de retributione iudicii sit locutus.	122
xxii. Qualis futura sit egressio Sanctorum ad videndas penas malorum.	128
xxiii. Quæ prophetaverit Daniel de persecutione Antichristi, et de iudicio Dei, regnoque Sanctorum.	130
xxiv. In Psalmis davidicis, quæ de fine sæculi hujus et novissimo Dei iudicio prophetentur.	133
xxv. De prophetia Malachia, qua Dei iudicium ultimum declaratur et quorundam dicitur per purificatorias penas fieri mundatio.	138
xxvi. De sacrificiis, quæ Sancti offerent, Deo sic placitura, quomodo in diebus pristinis et annis prioribus placuerunt.	140
xxvii. De separatione bonorum et malorum, per quam novissimi iudicii discretio declaratur.	144
xxviii. De lege Moysi spiritualiter intelligenda, ne in damnabilia murmur carnalis sensus incurrat.	145
xxix. De adventu Eliæ ante iudicium, cujus prædicatione Scripturarum secreta reserante Judæi convertentur ad Christum.	146
xxx. Quod in libris Veteris Testamenti, cum Deus legitur iudicaturus non evidenter Christi persona monstretur; sed ex quibusdam testimoniis, ubi Dominus Deus loquitur, appareat non dubie quod ipse sit Christus.	148

LIBER XXI.

De fine debito Civitatis diaboli, supplicio scilicet damnatorum sempiterno, deque humanis contra illud incredulorum argumentis.

CAP. I. De ordine disputationis, qua prius disserendum est de perpetuo supplicio damnatorum cum diabolo, quam de æterna felicitate Sanctorum.	153
ii. An possint corpora in ustione ignis esse perpetua.	156
iii. An consequens sit, ut corporum dolorem sequatur carnis interitus.	157
iv. De naturalibus exemplis, quorum consideratio doceat posse inter cruciatus viventia corpora permanere.	160
v. Quanta sint quorum ratio nequeat agnosci, et tamen eadem vera esse, non sit ambiguum.	164
vi. Quod non omnia miracula naturalia sint, sed pleraque humano ingenio modificata, pleraque autem demonum arte composita.	167
vii. Quod in rebus miris summa credendi ratio sit omnipotentia Creatoris.	170
viii. Non esse contra naturam, cum in aliqua re, cujus natura innotuit, aliquid ab eo quod erat notum incipit esse diversum.	173
ix. De gehenna, et æternarum qualitate penarum.	178
x. An ignis gehennæ, si corporalis est, possit malignos spiritus, id est, dæmones incorporeos tactu suo adurere.	180
xi. An hoc ratio justitiæ habeat, ut non sint extentiora penarum tempora, quam fuerint peccatorum.	182
xii. De magnitudine prævaricationis primæ, ob quam æterna pena omnibus debeat, qui extra gratiam fuerint Salvatoris.	184
xiii. Contra opinionem eorum, qui putant criminosis supplicia post mortem causa purgationis adhiberi.	185
xiv. De penis temporalibus istius vite, quibus subjecta est humana conditio.	187
xv. Quod omne opus gratiæ Dei eruentis nos de profunditate veteris mali, ad futuri sæculi pertineat novitatem.	188
xvi. Sub quibus gratiæ legibus omnes regeneratores habeantur ætates.	190

- CAP. XVII. De his qui putant nullorum hominum pœnas in æternum esse mansuras. 192
- XVIII. De his qui novissimo iudicio, propter intercessionem Sanctorum, neminem hominum putant esse damnandum. 193
- XIX. De his, qui impunitatem omnium peccatorum promittunt etiam hæreticis, propter participationem corporis Christi. 196
- XX. De his qui non omnibus, sed eis tantum qui apud catholicos sunt renati, etiamsi postea in multa crimina erroresque propperint, indulgentiam pollicentur. 197
- XXI. De his qui eos, qui permanent in catholica fide, etiamsi pessime vixerint, et ob hoc uri meruerint, tamen propter fidei fundamentum salvandos esse definiunt. 198
- XXII. De his qui putant ea crimina, quæ inter eleemosynarum opera committuntur, ad damnationis iudicium non vocari. 199
- XXIII. Contra opinionem eorum qui dicunt nec diaboli, nec hominum malorum perpetua futura supplicia. 200
- XXIV. Contra eorum sensum, qui in iudicio Dei omnibus reis propter Sanctorum preces putant esse parcendum. 202
- XXV. An hi qui inter hæreticos baptizati sunt, et deteriores postea male vivendo facti sunt, vel hi, qui apud catholicos renati ad hæreses aut schismata transierunt, vel hi qui a catholicis apud quos renati sunt non recedentes criminose vivere perstiterunt, possint privilegio sacramentorum remissionem æterni sperare supplicii. 209
- XXVI. Quid sit in fundamento habere Christum, et quibus spondeatur salus quasi per ignis usturam. 213
- XXVII. Contra eorum persuasionem, qui putant sibi non obfutura peccata, in quibus, cum eleemosynas facerent, perstiterunt. 218

LIBER XXII.

De fine debito Civitatis Dei, hoc est, de æterna felicitate Sanctorum. Astruitur fides resurrectionis corporum, et explicatur qualis futura sit, Tum dicto quid acturi sint in corporibus immortalibus atque spiritualibus sancti, opus terminatur.

- CAP. I. De conditione Angelorum et hominum. 227
- II. De æterna Dei et incommutabili voluntate. 229
- III. De promissione æternæ beatitudinis Sanctorum, et perpetuis suppliciis impiorum. 231
- IV. Contra sapientes mundi, qui putant terrena hominum corpora ad cœleste habitaculum non posse transferri. 232

- CAP. V. De resurrectione carnis, quam quidam, mundo credente, non credunt. 234
- VI. Quod Roma conditorem suum Romulum diligendo deum fecerit, Ecclesia autem Christum Dominum credendo dilexerit. 236
- VII. Quod ut mundus in Christum crederet, virtutis fuerit divina non persuasionis humanae. 240
- VIII. De miraculis, quæ ut mundus in Christum crederet facta sunt et fieri mundo credente non desinunt. 241
- IX. Quod universa miracula, quæ per Martyres in Christi nomine fiunt, ei fidei testimonium ferant, qua in Christum Martyres crediderunt. 258
- X. Quanto dignius honorentur Martyres, qui ideo multa mira obtinent, ut Deus verus colatur, quam demones, qui ob hoc quædam faciunt, ut ipsi dii esse credantur. 259
- XI. Contra Platonicos, qui de naturalibus elementorum ponderibus argumentantur, terrenum corpus in cœlo esse non posse. 261
- XII. Contra calumnias infidelium, quibus Christianos de credita carnis resurrectione irident. 264
- XIII. An abortivi non pertineant ad resurrectionem, si pertinent ad numerum mortuorum. 267
- XIV. An infantes in ea sint resurrecturi habitudine corporis, quam habituri erant ætatis accessu. 268
- XV. An ad dominici corporis modum, omnium mortuorum resurrectura sint corpora. 269
- XVI. Qualis intelligenda sit Sanctorum conformatio ad imaginem Filii Dei. 270
- XVII. An in suo sexu resuscitanda atque mansura sint corpora foeminarum. 271
- XVIII. De viro perfecto, id est, Christo et corpore ejus, id est, Ecclesia, quæ est ipsius plenitudo. 273
- XIX. Quod omnia corporis vitia, quæ in hac vita humano contraria sunt decori, in resurrectione non sint futura, ubi manente naturali substantia in unam pulchritudinem et qualitas concurreret et quantitas. 275
- XX. Quod in resurrectione mortuorum, natura corporum quibuslibet modis dissipatorum in integrum undecumque revocanda sit. 278
- XXI. De novitate corporis spiritualis, in quam Sanctorum caro mutabitur. 280
- XXII. De miseris ac malis, quibus humanum genus merito primæ prævaricationis obnoxium est, et a quibus nemo nisi per Christi gratiam liberatur. 282

- CAP. XXIII. De his quæ, præter illa mala quæ bonis malisque communia sunt, ad Justorum laborem specialiter pertinent. 287
- XXIV. De bonis quibus etiam hanc vitam damnationi obnoxiam Creator implevit. 289
- XXV. De perviciacia quorundam, qui resurrectionem carnis, quam, sicut prædictum est, totus mundus credit, impugnant. 296
- XXVI. Quomodo Porphyrii definitio, quæ beatis animis putat corpus omne fugiendum; ipsius Platonis sententia destruatur, qui dicit summum Deum diis promississe, ut nunquam corporibus exuerentur. 298
- XXVII. De contrariis definitionibus Platonis atque Porphyrii, in quibus si uterque alteri cederet, a veritate neuter devieret. 300
- XXVIII. Quid ad veram resurrectionis fidem, vel Plato, vel Labeo, vel etiam Varro conferre sibi potuerint, si opiniones eorum in unam sententiam convenissent. 301
- XXIX. De qualitate visionis, qua in futuro sæculo Sancti Deum videbunt. 303
- XXX. De æterna felicitate Civitatis Dei, sabbatoque perpetuo. 310

DE VERA RELIGIONE.

LIBER UNUS.

Præmisso veram religionem non reperiri apud paganos, neque insecta ulla præter quam in catholica Ecclesia; mox divinæ œconomiae erga humanam salutem historia (quod quidem christianæ religionis caput ac fundamentum est) sic explicatur, ut Manichæorum de duabus præsertim naturis seu de mali origine et natura errores revincantur. Agitur de duplici via, qua Deus hominibus consulit, auctoritate credentes ad salutem vocans, intelligentes ratione. Quippe ratione subnixus homo ex rebus inferioribus ad Deum evehitur: imo ad ipsum prosequendum admonetur ex ipsis vitiis, de quorum triplici genere prolixum hic sermonem instituit Augustinus; qui denique unum verum Deum, id est, Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum vera religione colendum esse concludit.

- CAP. I. Philosophi de religione aliud in scholis docebant, aliud in templis profitebantur. 317
- II. De diis quid Socrates senserit. — Mundus hic pro Deo habitus. 318

- CAP. III. Vera religio christiana, quæ hominibus persuasit, quod illis persuaderi posse Plato non credit. 319
- IV. Philosophi qui sensibilibus toti hærent contemnendi. 323
- V. In quibus sectis vera religio. — Manus divinum, Spiritus sanctus. 323
- VI. Vera religio in sola Ecclesia catholica, quæ omnibus errantibus utitur ad proventus suos. — Boni nonnunquam ex Ecclesia per seditiosos expulsi. 326
- VII. Catholicæ Ecclesiæ religio amplectenda. Quid illa profiteatur. 328
- VIII. Quæ primo auctoritate ducti credidimus, postmodum ratione intelligimus. — Hæretici prosunt Ecclesiæ. 329
- IX. Manichæorum error de duobus principiis et duabus animabus. 331
- X. Historiam divinæ œconomiae erga nostram salutem narraturus, ostendit primum unde error in religione contingat, et quomodo perfecta religio, Deo subveniente, instauretur. 332
- XI. Omnis vita a Deo. Mors animæ nequitia. 334
- XII. Lapsus et reparatio totius hominis. 335
- XIII. Angelorum differentia. 337
- XIV. A libero arbitrio peccatum. 338
- XV. Pena ipsa peccati ad respiciendum erudimur. 339
- XVI. Incarnato Verbo beneficentius homini consultum est. 340
- XVII. Doctrinæ ratio in vera religione quam optima, seu Vetus seu, Novum Testamentum spectetur. 342
- XVIII. Creaturæ quare mutabiles. 344
- XIX. Bona sunt, sed non summa bona, quæ vitiari possunt. 345
- XX. Unde animæ vitium. 346
- XXI. Anima seducitur, dum fugaces corporum pulchritudines consecatur. 348
- XXII. Rerum transeuntium administratio solis impiis displicet. 350
- XXIII. Omnis substantia bona. 351
- XXIV. Duplici via saluti hominis consulitur, auctoritate et ratione: ac primo de auctoritatis subsidio agitur usque ad cap. XXVII. 352
- XXV. Quorum hominum seu librorum auctoritati de Dei cultu credendum. 353
- XXVI. Divina providentia erga nostram salutem ad sex ætates hominis veteris ac novi. 355
- XXVII. Utriusque hominis decursus in universo hominum genere. 357
- XXVIII. Quæ, quibus, et quo pacto tradenda. 358
- XXIX. De altero salutis subsidio, scilicet ratione, quomodo hæc duce ad Deum homo evehitur; hæc primum sensibus præstare apprehenditur. 359

CAP. xxx. At ratione præstantior lex immutabilis, scilicet veritas secundum quam iudicat.	361
xxxI. Deus summa ista lex est secundum quam ratio iudicat, sed quam iudicare non licet. —	364
xxxII. Unitatis in corporibus est vestigium, sed ipsa unitas non nisi mente conspicitur.	366
xxxIII. Non corpora nec sensus corporis, sed indicium mentitur. — Differunt mentiens et fallens.	367
xxxIV. Conficta phantasmata quomodo iudicentur.	369
xxxV. Vacandum ut Deus cognoscatur.	371
xxxVI. Verbum Dei ipsa est veritas, quia omnino implet id a quo principio unum est quidquid est unum. — Falsitas non ex rebus, sed ex peccatis.	372
xxxVII. Impietas idololatriæ multiplicis orta est amore creaturæ.	373
xxxVIII. Aliud idololatriæ genus, quo peccator triplici cupiditati servit. — Vitia quando hic sumus licet vincere. — Tentationem triplicem Christus cavendam monstravit.	375
xxxIX. Ex ipsis vitiis suis animam admoneri ut primam pulchritudinem requirat: quod primo de vitio voluptatis ostenditur usque ad caput XLII.	377
XL. De pulchritudine corporum carnisque voluptate, et de peccantium pena.	379
XLI. In peccantis animæ pæna pulchritudo.	381
XLII. Voluptas carnis admonet ut numeros indivisibiles quæramus. An tales insint in aliquo vitali motu.	388
XLIII. In homine vis iudicandi de corporum et temporum proportionem. — Qui in perpetua veritate modus ordinis.	383
XLIV. Dei imago Filius, ad quam facta quædam.	387
XLV. Voluptatis imbecillitas protrudit nos ad sublimiora. Nunc de superbiæ vitio usque ad cap. XLIX. Quomodo per hoc admonemur ad amplectendam virtutem.	388
XLVI. Invictus qui id solum amat quod amanti eripi non potest, id est, Deum ex toto corde et proximum sicut se ipsum.	390
XLVII. Vera proximi dilectio quam qui impendit, invictus est.	392
XLVIII. Quæ sit perfecta iustitia.	395
XLIX. De curiositate deinceps, ut hoc vitio admonetur ad contemplandam veritatem.	396
L. Scripturarum et interpretationum ratio. — Allegoria quadruplex.	398
LI. Scripturarum perscrutatio in curiositatis medelam.	400
LII. Et curiositas et alia vitia sunt occasio ad virtutem.	401
LIII. Scopi stultorum ac sapientum diversi.	402

CAP. LIV. Supplicia damnatorum, quam habeant rationem ad eorum vitia.	403
LV. Epilogus exhortans ad veram religionem. — Qualis erat Manichæorum religio. — Opiniones falsæ de diis. — Vera religio.	405

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

LIBRI IV. — PROLOGUS.

Doctrinam de Scriptura tractandam haud superfluo tradi.

LIBER I.

Principio fit partitio totius operis, quo Scripturarum studiosus cum ad earum investigandum sensum tum ad edisserendum instituat. Mox observata eorum de quibus doctrina tradenda est distinctio in res et signa, suscipitur in hocce priore libro tractatio de rebus. Res porro alias esse quibus frui, alias quibus non nisi uti nobis liceat: et quidem Deo soli fruitione inhærendum esse, eoquæ nos ipsius incarnatione verbi et rebus ab ipso temporaliter gestis, atque traditis Ecclesiæ clavibus promoveri: inter eas vero res, quæ in usum veniunt, nonnullas esse quibus dilectio iure impeditur, sed in Deum relata. Quibus explicatis docetur totius Scripturæ sacræ plenitudinem et finem esse geminam charitatem, Dei propter se ipsum ac proximi propter Deum.

CAP. I. Inventionem et enuntiationem nititur Scripturæ tractatio; quæ cum Dei auxilio suscipienda.	417
II. Quid res, quid signa.	418
III. Rerum divisio. — Corrigendus tamen interpretæ quædam error.	419
IV. Frui et uti quid sit.	420
V. Deus trinitas, res, qua fruendum.	421
VI. Deus ineffabilis, quomodo.	422
VII. Deum omnes intelligunt id quo nihil melius.	423
VIII. Deus, cum sit sapientia incommutabilis, rebus omnibus anteponendus.	424
IX. Sapientiam immutabilem mutabili præferendam esse omnes norunt.	426
X. Ad videndum Deum purgandus animus.	ibid.